

Hřebíček, Libor

K pojetí pracovní výchovy

Sborník prací Filozofické fakulty brněnské univerzity. I, Řada pedagogicko-psychologická. 1989, vol. 38, iss. 124, pp. 53-61

ISBN 80-210-0203-4

Stable URL (handle): <https://hdl.handle.net/11222.digilib/112507>

Access Date: 29. 11. 2024

Version: 20220831

Terms of use: Digital Library of the Faculty of Arts, Masaryk University provides access to digitized documents strictly for personal use, unless otherwise specified.

LIBOR HŘEBÍČEK

K POJETÍ PRACOVNÍ VÝCHOVY

Práce je odedávna základním druhem účelné lidské činnosti a základním prostředkem uspokojování všech materiálních i duchovních potřeb člověka. Je prvořadou podmínkou existence lidí jako společenských tvorů, neboť—v duchu Engelsových slov—„... stvořila člověka samotného“ (Marx a Engels o výchově a vzdělání, 1959, s. 217).

V návaznosti na úvodní sdělení se nám tudíž jako zcela opodstatněné jeví i další filosofické tvrzení, že úroveň rozvoje kterékoliv lidské společnosti byla a je především taková, jakého stupně rozvoje výroby a mezilidských vztahů v ní bylo kdy dosaženo.

Z naznačených hledisek vzato, chápeme, že k velkému sociálnímu posunu došlo v historické fázi přechodu od prvobytně pospolného řádu k otrokářskému. Za rozhodující okolnost, která vůbec umožnila tento posun, musíme bezesporu označit tehdejší pokrok výrobního procesu. Tento proces, dosud probíhající jako proud všeobecných pracovních obživných aktivit prvobytně pospolných lidí, začíná nabývat na své odbornosti—na speciálním, profesionálním zaměření. Dochází k dělbě práce. Vyčleňují se práce zemědělské a vznikají řemesla. Vyčleňují se skupiny lidí, které se začnou výhradně zabývat činnostmi poznávacími—vědeckými, řídicími, brannými, kněžskými.

Rozčleněná výroba je bezesporu efektivní. Prostřednictvím stále odborněji vykonávaných prací se množí materiální i kulturní bohatství společnosti a evidentně přesahuje nejzbytnější existenční společenskou míru. Nastává příhodný okamžik pro jistou vrstvu lidí, aby se začali zmocňovat této nadprodukce. Nastoluje se třídní, otrokářská společnost. Vzniká — a několik tisíc let pak přetrvává — éra lidských dějin, v níž se důsledně spolu spojují systémy rozčleněných lidských předmětných činností se systémy nerovnoprávných, třídních vztahů výrobních i sociálních. Jedno podmiňuje a podporuje druhé.

Práce od této doby se především zásadně rozčleňuje ve své nejobec-

nější poloze. Prostřednictvím úzkého okruhu intelektuálních profesí se osamostatňuje a separuje její poznávací, tvůrčí funkce. Naopak pro většinu ostatních profesí, pracovních míst a pracovníků, zbývá náhle pouze aplikační, výkonná funkce. A navíc — práce od této doby v sobě spojuje dva protichůdné aspekty etické: pro jedny je zdrojem blahobytu a panství, pro druhé prokletím a největším lidským utrpením.

Starověké období dělbý práce je rovněž dobou, kdy se konstituuje diferencovaný, tříděně determinovaný systém pracovní výchovy, jako specifické oblasti celé výchovy mládeže. Jejím cílem je nabytí způsobilosti pro více či méně kvalifikovanou anebo nekvalifikovanou práci. V obsahu převládá tedy odborná příprava, resp. krátký zácvik v praxi formou zprostředkování velmi omezeného souboru profesionálních informací a hlavně příslušných pracovních dovedností a schopností. Na jejich základě pak mladiství nastupují do řemesel, do zemědělských oblastí. Většina do prací nekvalifikovaných, příležitostných, nádenických, pomocných. Příprava pro profese vědecko-poznávací (jejich rozvoj začíná rovněž již ve starověku) je založena především na všeobecném vzdělání. Tyto profese se realizují převážně v rovině akademické, pouze s vyjímečnými kontakty se společensko-výrobní realitou.

V souladu s cíli a obsahem starověké pracovní výchovy se rozvíjí i její formy. Rozhodující z nich je samotná výrobní práce a přímá účast na prosté většiny mládeže v ní od svého útlého mládí. Na základě odpozorování, praktického zácviku se nabývají profesionální způsobilosti. Jinak je tomu pouze v případě některých intelektuálních profesí, založených na všeobecném vzdělávání. Pro ně je již ve starověku zřízen institucionální systém, který je oddělen od samotného procesu společenské praxe (již ve starověké řecké společnosti je založeno akademické gymnasium).

V mnohých následujících staletích a tisíciletích se systém pracovní výchovy jen velmi pozvolna posunuje k vyšší úrovni. Je to především řemeslná výroba, jako nejprogresivnější druh tehdejších lidských profesionálních činností, která inspiruje a nutí profesionální (pracovní) výchovu ke zkvalitňování. Nakonec — počínaje pozdním středověkem — příprava na řemeslné profese si vydobývá rovněž institucionalizovanou, společensky organizovanou profesionální přípravu; ze začátku formou nedělních, opakovacích, měšťanských škol atp.

Zvláštní etapou v historii pracovní výchovy je údobí 16. až 18. století. V něm, jak je známo, převládá tzv. manufakturní výrobní princip. Jeho smyslem je v základě „... rozklad řemeslné činnosti na její různé dílčí operace“ (Marx, 1953, s. 364). Každou z nich pak, na rozdíl od celistvé pracujícího řemeslníka, vykonává vždy jiný pracovník — dělník v manufaktuře. Je to prohloubená strukturace výroby a profesí, která přirozeně tuto výrobu zefektivňuje: a to na základě přísné dělby práce a na základě zautomatizovaných dílčích lidských profesionálních dovedností, které bylo možno dovést až ke strojové přesnosti.

Dopad manufakturního způsobu výroby na člověka je ovšem krajně asiatický. Do krajnosti zjednodušená profesionální činnost „Mrzačí dělníka a znetvořuje ho tím, že v něm uměle pěstuje jedinou jednostrannou zruč-

nost potlačováním celého světa produktivních sklonů a vloh“ (Marx, 1953, s. 387). Dopad tohoto výrobního způsobu na pracovní výchovu je neméně záporný. Výchova k práci se do krajnosti zploštuje, lépe řečeno se prakticky vylučuje. Postačujícím se jeví krátké počáteční zacvičení v samotné výrobní praxi.

Popisovaná doba je však současně nástupem celé řady vynikajících renezančních myslitelů, utopických socialistů a i velkých pedagogických klasiků 17. a 18. století. Ti všichni, na čele s mimořádnou osobností J. A. Komenského, přichází s ostrou kritikou nedostatků té doby. Ve vztahu k pracovní výchově vyslovují celou řadu pozoruhodných humánních myšlenek. Vesměs pojmají práci, tělesnou i duševní v jejich jednotě, za jeden ze základních prostředků i cílů celosobnostního rozvoje mladistvých. Společensky prospěšnou práci považují za zákonitou součást školských výchovně vzdělávacích systémů. Spojují ji s výrobním i širším sociálním prostředím. Zcela přirozeným se jim jeví to, aby pro všestrannou práci byli vzděláni všichni bez výjimky, bohatí i chudí. Realita doby je však natolik tvrdá, že myšlenky oněch skvělých myslitelů se nadlouho udržují výhradně ve sféře hypotéz a ideálních představ. Nicméně i tak jsou ty hypotézy a představy prorocké, jasnoživé. Jejich první, byť jen velmi částečná naplnění přináší až doba následující, tedy závěr 18. a celé 19. století. V nich všeobecně nastupuje průmyslová výrobní revoluce a buržoazní demokratická revoluce sociální. Jak je známo, jejich podstatu tvoří několik základních okolností:

- převratné změny v pojetí výrobní techniky; jsou konstruovány a do výrobního procesu uváděny důmyslné, mechanicky složité a dokonalé stroje a soustrojí;
- energie lidských svalů je nahrazena mnohonásobně účinnější energií parního stroje, výbušného motoru, vodního stroje;
- jisté, byť omezené využívání vědy ve prospěch rozvoje techniky;
- osvobození lidské pracovní síly pro její svobodný, volný prodej.

Uvedené skutečnosti přirozeně změnily úlohu a místo člověka v nové, strojně průmyslové výrobě. Na rozdíl od řemeslné a manufakturní výroby jednotlivec přestává být jedním z hlavních článků živého mechanismu výroby a stává se, obrazně řečeno, pouhým přívěskem všeládných strojů. V Marxově podání — „Dílčí dovednost vyždímaného strojového dělníka mizí jako nicotná a bezvýznamná věc před vědou, před obrovskými přírodními silami a společenskou prací, jež jsou vtěleny v strojový systém ...“ (1953, s. 451). To ovšem všechno vede k dalšímu rozčleňování výrobního procesu, k rozšiřování souboru profesí a pracovních míst. Podle údajů, které např. uvádí O. Baláž, je v začátku novověku v gildách evidováno 100—150 profesí, avšak během rozvinuté průmyslové revoluce v USA počet těchto profesí již stoupá až na 36 000 (1971, s. 9). Dále se prohlubují rozdíly mezi intelektuálními, řídicími, tvůrčími profesionálními činnostmi na jedné straně a manuálně technickými, výkonnými pracemi na straně druhé.

Průmyslová velkovýroba však s sebou nese i jinou, zcela opačnou tendenci. Na základě stále častějšího spojování techniky s vědou výroba

nabývá na své dynamičnosti. Převratné změny v pojetí výrobních zařízení a v technologiích se stále zrychlují a mají permanentní ráz. Samotní výrobci jsou tak rovněž přinucováni k rychlým a výrazným změnám ve svém profesionálním zaměření a působení. Průmyslová velkovýroba se již v kapitalistické éře dostává do principiálního rozporu s uměle udržovanou a do absurdnosti dotaženou dělbu práce (na dílčí profese). Dílčí dělník se pomalu, ale jistě stává brzdou nastolené průmyslové revoluce.

Krajně rozporná realita kapitalisticky organizované strojově mechanické velkovýroby je v 19. století předlohou pro aktuální systém pracovní výchovy. Ten je nakonec rovněž neméně rozporný. V každém případě, na rozdíl od doby renesanční, se však problémy pracovní výchovy mládeže odrážejí nejen v idejích pedagogických myslitelů (či v jejich ojedinělých terénních pokusech), ale jsou i masově řešeny v pedagogické praxi. Ve shodě s požadavky sociálně výrobní praxe a reformistických teorií pracovní školy (Dewey), občanské výchovy (Kerschensteiner), ale i pedagogiky činu (Lay), či experimentální pedagogiky (Binet, Neumann), se koncipuje organizace buržoasně demokratického pracovního školství. Buduje se systém pracovní výchovy, jejíž základ již bezpodmínečně tvoří všeobecné (byť elementární) vzdělání.

V elementárních školách se ze začátku přirozeně prosazují pouze prvky tohoto vzdělávání. Zato se zde důsledně uskutečňuje orientace naprostě většiny mládeže na manuální, dělnická, pomocná povolání. Druhou větev školských systémů a pracovní výchovy tvoří nižší a vyšší stupně středních a vysokých škol. V jejich rámci opět narůstá rozsah všeobecného a do světa výroby zaměřeného aplikačního vzdělání. V nich se v celém průběhu studia dbá na patřičně rozsáhlou přípravu, podmiňující volbu a výkon různorodých vysoce kvalifikovaných profesí.

Závěr 19. století nastoluje ve sféře výroby i služeb se vši naléhavostí další problém: tím je nepřehledný trh tzv. pracovní nabídky a poptávky. Ve společnosti a výrobě současně vznikají i zanikají různorodá výrobní zařízení a společenské instituce, které jednou o překot nabízejí zaměstnání, podruhé je zase lidem pod rukama masově berou. Hlavně ovšem — jednotlivé profese se stále vyvíjejí, mění své profily a vyžadují si své určité přednostní lidské profesionální způsobilosti. Mladiství i dospělí náhle potřebují jisté specifické, orientační profesionální informace, jakož i kvalifikovanou pomoc při výběru vhodného povolání. Tak se celospolečensky nastoluje potřeba řízené, tzv. profesionální orientace — jako souboru zvláštních, cílených činností, činitelů a institucí, které napomáhají při vedení jednotlivců k adekvátní volbě povolání. Již od počátku je jasné, že tato profesionální orientace souvisí se všeobecným i odborným vzděláváním, že je zcela nezbytnou součástí jednotného moderního procesu přípravy pro nabytí kteréhokoliv zaměstnání. Již od těch dob musíme v profesionální orientaci spatřovat další základní obsahový subsystém celého systému pracovní výchovy.

Nejpronikavější změny v pojetí dosavadní pracovní výchovy přináší druhá třetina 20. století. Je to doba (samozřejmě uvozená celým začátkem 20. století), kdy do své revoluce nastupuje věda. Podstata věci spočívá

Tab. 1. Stupně rozvoje společenské výroby (podle Richta, R. aj., 1969, s. 36)

Typ — stupně výrob? techniky	Základní charakteristiky
Ručně mechanická výroba	
1	Ruční řemeslná výroba
2	Manufakturní výroba
Strojně mech. vyr.	
3	Universální stroj
4	Poloautomatický stroj
5	Automatizovaná výrobní linka
Automatická výroba	
6	Automatický stroj
7	Automatické výrobní zařízení
8	Automatické vyr. zaříz. vybavené samočin. regulací
9	Automatické vyr. zaříz. vybavené samočinnou evidencí rozhodujících ukazatelů výrobního procesu
10	Automatické vyr. zařízení se samočinnou optimalizací výroby
11	Plně automatické výrobní zařízení

v tom, že lidská poznávací-vědecká činnost masově opouští hranice své jediné původní role — zkoumat, popisovat, vysvětlovat — a začíná se rovněž prosazovat ve své druhé, aplikační podobě, v samotných účelných lidských předmětných činnostech. Věda, která dosud spíše okolkovala kolem techniky a výroby, vstupuje přímo do středu této výroby. V rukou člověka se stává daleko nejvýznamnější výrobní silou. „Hlavní a rozhodující je to“, píše vynikající realistický anglický filosof J. Bernal, „že se věda začala od devadesátých let minulého století, a zvláště za obou světových válek vyplácet. Stala se zcela vědomě a bezprostředně tím, čím byla již dlouho neúmyslně a nahodile — podstatnou součástí výroby“ (1960, s. 19).

Od padesátých let našeho století se nejnovější revoluce ve výrobě všeobecně nazývá „vědeckotechnickou revolucí“. Za její nejobecnější znaky se vcelku považují (srov. např.: Filozofický slovník, 1976, s. 506—507):

- masová produkce vědních poznatků ve všech oborech lidské činnosti a jejich bezprostřední realizace ve společensko-výrobním procesu;
- průnik vědeckotechnické revoluce do všech oblastí života společnosti i jednotlivce; tato revoluce ve svém důsledku nabývá společenský charakter;
- masový rozvoj složité informační a výrobní techniky, která nakonec vyúsťuje do komplexní automatizace výrobního procesu;

- objevy a využívání nových obrovských zdrojů energie;
- výrazné a s ničím dosud nesrovnatelné zrnnožení materiálního i duchovního bohatství lidstva;
- stále rychlejší proces změn a restrukturalizací, které zasahují: profese, pracovní místa, pracovní obory, odvětví, sektory, národní hospodářství, celé oblasti lidských materiálních i kulturních aktivit.

Tab. 2. Technická úroveň strojů a zařízení v ústředně řízených průmyslových podnikách ČSSR — v % [podle Historická statistická ročenka ČSSR, 1985, s. 167]

Odvětví průmyslu	1976		1982	
	Stroje automatizované		Stroje automatizované	
	částečně	Plně	částečně	Plně
Průmysl celkem	44,7	11,7	44,1	13,7
Z toho (například):				
paliv	30,8	20,3	27,0	30,8
energetický	80,5	0,3	68,8	7,0
strojírenský	32,6	7,6	36,6	10,4
elektrotechnický a kovodělný	28,8	17,3	37,1	15,4
stavebních hmot	28,6	4,1	29,5	6,4
textilní	52,8	20,9	54,3	24,3
potravin a pochutin	30,7	3,5	36,2	4,3

Neobyčejně závažné jsou dopady vědeckotechnické revoluce na člověka, jako výrobce a sociálního tvora. V tomto směru se zdůrazňuje:

- prudký růst úlohy člověka jako tvůrce vědeckotechnických idejí a projektů, jako programátora procesu automatické výroby;
- vytěsňení člověka z bezprostředního výrobního procesu (jeho uvolnění ze všech namáhavých, monotonních manuálních a rutinních duševních činností);
- utváření reálných možností pro všestrannou seberealizaci člověka v souladu s nejlepšími individuálními předpoklady, zájmy a společenskými potřebami; všestranný rozvoj člověka se může stát vpravdě sám sobě účelem, tak, jak to předpokládá rozvinutá fáze industriální společnosti (Filozofický slovník, 1976, s. 226).

Jě jednoduché pochopit, že nástup vědeckotechnické revoluce se pozoruhodným způsobem musí promítat do pojetí cíle, obsahu i prostředků vzdělávání dnešní a budoucí mladé generace i dospělých. Převratnými změnami však především prochází oblast pracovní výchovy. Zjednodušeně se dá říct, že tato revoluce a tato doba vyhraňují všechny názny a perspektivy, které pro pracovní přípravu nastolila strojně průmyslová revoluce. Před pracovní výchovu je stavěn cíl: připravovat pracovníky širokého profesního profilu, kteří jsou schopni (v duchu původní ši-

roké řemeslnické způsobilosti) obsáhnout výrobu celého výrobku anebo alespoň velkou část této výroby, a také se pružně přizpůsobovat jejím častým změnám. Toho nelze dosáhnout jinak, než na základě přípravy, jejímž fundamentem je rozsáhlé všeobecné, polytechnicky koncipované vzdělání. Jeho základy, jak je již od dob klasiků pracovní přípravy známo, jsou příslušné soubory vědomostí o

- nejobecnějších zákonitostech ze sféry přírody, společnosti a výroby;
- aplikacích základních vědních poznatků ve výrobě, službách, politice, kultuře.

Na vědomosti organicky navazují příslušné dovednosti a schopnosti pro tvůrčí uplatňování nabytých vědomostí ve všech sférách pracovního, společenského i individuálního života každého člověka.

Nelze pochybovat o tom, že do budoucna bude všeobecné polytechnické vzdělávání stále rozhodnější částí — nejpodstatnějším subsystémem obsahového systému pracovní výchovy. Především jeho prostřednictvím profesionální způsobilost člověka totiž nabývá ve větší a větší míře na univerzálnosti, perspektivnosti a víceúčelovosti. Toto vzdělání tvoří — jak zdůrazňuje sovětský pedagog V. G. Zubov — výchozí předpoklad pro další odborné vzdělávání a společně s ním umožňuje výchovnou, vědecky pojatou profesionální orientaci mládeže i dospělých (1973, s. 11—12).

Z reálných představ vědeckotechnické revoluce však také vyplývá, že v systému přípravy na práci v jejích podmínkách se musí bezpodmínečně prosazovat i odborná příprava. Ta vede k tvorbě příslušných specializovaných vědomostí, dovedností a schopností, s nimiž je člověk schopen, v interakci se speciálně používanými výrobními zařízeními a podle určených technologických postupů působit na jistý pracovní předmět (oblast) a nakonec i produkovat unifikované výrobky či jiné požadované pracovní výsledky (ve výchově mládeže, v řízení společnosti atp.). Z těchto hledisek vzato, odbornost zřejmě zůstane i do daleké budoucnosti zásadním rysem lidských předmětných činností, jakož i druhým zásadním subsystémem celkového systému pracovní výchovy.

Nakonec — moderní výroba a společnost kdysi na přelomu 19. a 20. století nastolily profesionální orientaci. Vědeckotechnická revoluce její potřebnost oproti minulosti mnohonásobně zvýraznila. Jejím smyslem je totiž — ne příprava na volbu povolání jako kdysi — ale nabytí komplexní způsobilosti člověka pro soustavnou, celoživotní optimální orientaci v pracovní sféře, v soulase s měnícími se společenskými potřebami, rozvinutými individuálními předpoklady a zájmy.

Z uvedených souvislostí ovšem logicky také vyplývá, že moderní pracovní výchova je rovněž zásadním prostředkem všestranné výchovy mladistvých; tak jako vědeckotechnicky koncipovaná lidská pracovní činnost je nejdůležitějším způsobem všestranné kultivace člověka.

Pracovní výchova, organicky v sobě spojující lidskou poznávací a tvůrčí aplikační činnost, je především předpokladem pro utváření světonázorové hodnotové orientace lidí. Již dnešní oblast práce vyzbrojuje člověka stále větším množstvím vědeckých poznatků. Současně tvořivá pra-

Tab. 3. Trendy ve vývoji pracovní kvalifikace (podle Richty, R. aj., 1969, s. 143)

Druh výroby	Kvalifikace pracovníků				
	Nekvalif.	Zaškol.	Vyučení	SOŠ	VŠ
Strojově prům. výroba					
— s universálními stroji	15	20	60	4	1
— mechanická linka	—	57	30	8	2
Automatizovaná výroba					
— částečně automatizovaná	—	38—3	45—55	13—30	4—12
— plně automatizovaná	—	—	40—0	40—60	20—40

xe umožňuje aktivní ověřování pravdivosti nabytých vědeckých poznatků. Aktivní konfrontace teorie s praxí je vůbec nejdůležitější podmínkou tvorby světonázorových hodnot.

Pracovní výchova v podmínkách vědeckotechnické revoluce se podstatně organičtěji propojuje s mravní výchovou. Jednota obou těchto výchovných složek je výrazem objektivně existující reality: že totiž způsobilost pro práci je založena na nerozborné jednotě odbornosti a pracovní morálky. Do budoucna obě výchovné složky musí ve vztahu k práci navodit takovou orientaci, kdy práce se pro každého jedince stane prvořadou lidskou potřebou.

Tab. 4. Vývoj profesionální kvalifikace v ČSSR (podle Průchy, 1983, s. 11) — uvedeno v %

Kvalifikace	1955	1965	2000
Pracovníci s úplným vysokoškolským a středoškolským vzděláním	4,4	7,6	35—45
Kvalifikovaní dělníci	22,6	45,0	45—55
Nekvalifikovaní dělníci	68,2	48,5	8—12

Koncepce pracovní výchovy, která bude založena na plném odrazu potřeb rozvinuté vědeckotechnické revoluce, je více či méně vzdálenou perspektivou industriální společnosti a humanistické výchovy (v pravém slova smyslu). Dnešní naše realita je poněkud skromnější. Přes všechno úsilí, které se vyvíjí, vědeckotechnická revoluce přesto se stále nachází pouze v počátečním stadiu svého rozvoje. Zatím se uchycuje pouze v některých odvětvích a oborech (přednostně v elektroprůmyslu a strojírenství). Jinde se o ní stále spíše teprve uvažuje (např. ve službách). A nakonec i v nejprogresivnějších směrech vedle vynikajících automatizovaných úseků, existuje současně značná část činností, které se stále provádí na úrovni mechanického anebo dokonce ručně mechanického principu (v přípravných, manipulačních fázích práce). Ostatně i z přílo-

žených tabulek [č. 2, 4] lze vyčíst, že v současné československé realitě vysloveně převažuje strojně mechanická výrobní technika. Velké procento prací se děje na základě řemeslné ručně mechanické práce (zvl. ve službách). A nakonec ani zdaleka není vyřizena nekvalifikovaná, pomocná práce. Jednotlivé typy pracovní techniky se prolínají, jsou v rozporné interakci mezi sebou. Systém pracovní výchovy k tomuto stavu přihlíží a musí přihlížet. Situace se řeší jediným možným způsobem: pracovní výchova se konstituuje jako uměřená syntéza odrazu jak vynikajících perspektivních možností, tak i naléhavých dnešních potřeb. Tuto syntézu můžeme vyjádřit pojmem — diferencovaná pracovní výchova — na rozdíl od budoucí a plnohodnotné — vědeckoaplikační výchovy.

LITERATURA

- AUERHAN, J.: Technika, kvalifikace, vzdělání. Praha SPN, 1965.
BALÁŽ, O.: Niektoré problémy výchovy k voľbe povolania na ZDŠ. Bratislava SPN, 1971.
BERNAL, J. D.: Věda v dějinách. Díl druhý. Praha SNPL, 1960.
ENGELS, B.: Zásady komunismu. In: Marx a Engels o výchově a vzdělání. Bratislava SNPL, 1959.
Filozofický slovník. Praha, Svoboda, 1976.
Historická statistická ročenka ČSSR. Praha SNTL, 1985.
Marx a Engels o výchově a vzdělání. Bratislava SNPL, 1959.
Komplexní program vědeckotechnického pokroku členských zemí RVHP do roku 2000. Rudé právo, 19. 12. 1985.
MARX, K.: Kapitál. Díl první. Kniha první. Praha SNPL, 1953.
PRŮCHA, J.: Perspektivy vzdělání. Praha SPN, 1983.
RICHTA, R. a jiní.: Civilizace na rozcestí. Praha SNPL, 1969.
ZUBOV, V. G.: O současných problémech polytechnické školy. Pedagogika, XXIII, č. 1.

К ПОНИМАНИЮ ТРУДОВОГО ВОСПИТАНИЯ

В статье решаются основные проблемы трудового воспитания. Как исходной пункт служит общественно-производный процесс в его основных исторических фазах. На основе логико-сравнительного анализа заключается цель и содержание социалистического трудового воспитания. В трудовом воспитании отражается научно-техническая революция и строительство развитой фазы социалистического общества.

ZUR AUFFASSUNG DER ARBEITSERZIEHUNG

Im Artikel werden Grundprobleme der sozialistischen Arbeitserziehung behandelt. Als Ausgangspunkt dient der gesellschaftliche Produktionsprozess in seinen historischen Grundstadien. Auf Grund einer logisch-vergleichenden Analyse werden Ziel und Inhalt der sozialistischen Arbeitserziehung ermittelt. Diese stellt einen Reflex der wissenschaftlich-technischen Revolution und des Aufbaues der entfalteten Phase der sozialistischen Gesellschaft dar.

